

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2021, 4(12): 1141-1160.

DOI: [10.26677/TR1010.2021.898](https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.898)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Yaşayan İnsan Hazinesi Deneyimsel Turizmde Nasıl Bir Rol Üstlenebilir?

Sevcan BİLGİMÖZ, Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, e-posta: sevcan.bilgimoz@hbv.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-1405>

Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Ankara, e-posta: bilgehan.gulcan@hbv.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9884-4695>

Öz

Turizmde deneyimlerin önemli olduğunun ortaya çıkması ile birlikte deneyimsel turizm kavramı da üzerinde önemle durulan bir başlık haline gelmiştir. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) unsurları, bir destinasyondaki deneyimsel turizm kapsamında yeni ve cazip ürün geliştirme fırsatları sunmaktadır. SOKÜM'ün tescilli üreticileri olan Yaşayan İnsan Hazinesi'nin deneyimsel turizmde kritik rol üstlenebileceği akla gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, SOKÜM unsurlarının deneyimsel turizm kapsamında değerlendirilebilmesinde Yaşayan İnsan Hazinesi'nin etkili bir rol alıp alamayacağı hakkında birtakım çıkarımlar yapabilmektir. Nitel araştırma türünde ve fenomenoloji deseninde gerçekleştirilmiş çalışmada, Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan yedi Yaşayan İnsan Hazinesi ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, SOKÜM unsurlarının deneyimsel turizm ürünü olarak değerlendirilmesinde Yaşayan İnsan Hazinesi'nin etkili rol alabilecekleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deneyimsel Turizm, Yaşayan İnsan Hazinesi, Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), Kültür Turizmi, Kültürel Sürdürülebilirlik.

Makale Gönderme Tarihi: 01.10.2021

Makale Kabul Tarihi: 07.12.2021

Önerilen Atf:

Bilgimöz, S. ve Gülcan, B. (2021). Yaşayan İnsan Hazinesi Deneyimsel Turizmde Nasıl Bir Rol Üstlenebilir?, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(12): 1141-1160.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2021, 4(12): 1141-1160. DOI:[10.26677/TR1010.2021.898](https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.898)
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

How Can Living Human Treasures Play Role in Experiential Tourism?

Sevcan BİLGİMÖZ, Ph.D Student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Ankara, e-mail: sevcan.bilgimoz@hbv.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-1405>

Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Ankara, e-mail: bilgehan.gulcan@hbv.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9884-4695>

Abstract

With the emergence of the importance of experiences in tourism, the concept of experiential tourism has become a topic that is emphasized. Intangible Cultural Heritage (ICH) elements offer new and attractive product development opportunities within the scope of experiential tourism in a destination. It comes to mind that Living Human Treasures, which are registered producers of ICH, can also play a critical role in experiential tourism. In this context, the aim of the study is to make some inferences about whether Living Human Treasures can play an effective role in evaluating the elements of ICH within the scope of experiential tourism. In the study, which was carried out in qualitative research type and phenomenology design, in-depth interviews were conducted with seven Living Human Treasures living in different cities of Turkey. According to the results obtained, it has been revealed that Living Human Treasures can play an effective role in the evaluation of SOKUM elements as experiential tourism products.

Keywords: Experiential Tourism, Living Human Treasures, Intangible Cultural Heritage (ICH), Cultural Tourism, Cultural Sustainability.

Received: 01.10.2021

Accepted: 07.12.2021

Suggested Citation:

Bilgimöz, S. and Gülcan, B. (2021). How Can Living Human Treasures Play Role in Experiential Tourism?, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 4(12): 1141-1160.

GİRİŞ

Bir destinasyondaki turizm arzının temel kaynakları doğal ve kültürel varlıklardır. Kültürel varlıklar sadece kültür amaçlı gelen ziyaretçileri için değil, diğer başka amaçla gelen ziyaretçiler için de önemli bir cazibe unsurudur.

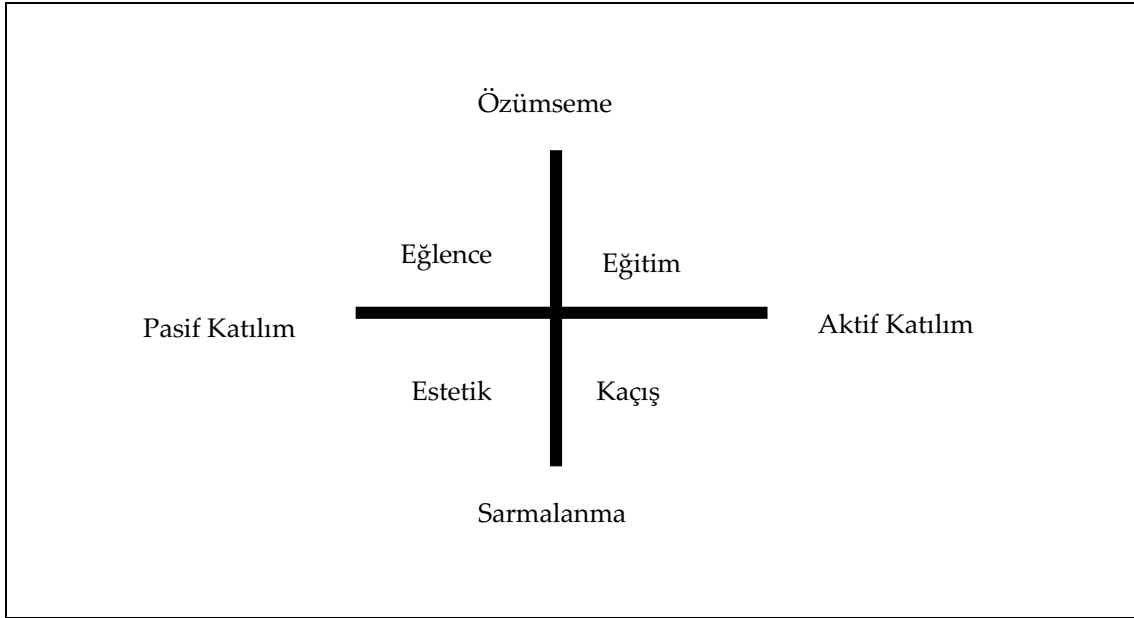
Kültürel varlıklarla temas ve buna bağlı ürünlerin tüketimi, ziyaretçilerde kalıcı izler bırakmakta, kalıcılığın etkisi ise kültürel varlıkla kurulan deneyim ilişkisine göre artabilmektedir. Böylece turizmde 'deneyim', memnuniyet ve buna bağlı olarak tekrar ziyaret etkisi nedeniyle önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde turistler; destinasyonları ziyaret etmekten daha fazlasını talep etmekte ve ister kültür turizmi ister diğer turizm çeşitleri olsun turizm sürecinde sadece gezip-görmeyi değil daha farklı anılar biriktirmeyi, daha etkileyici unsurlar bulmayı dolayısıyla farklı deneyimler edinmek istemektedirler. Özellikle deneyimlerin turizm alanı için öneminin ortaya çıkmasının ardından 'deneyimsel turizm' kavramı önemle üzerinde durulacak konulardan bir tanesi haline gelmiş, literatürde, turistler açısından tatillerin sadece deniz-güneş-destinasyonu görme unsurlarından ibaret olmadığı aynı zamanda tatillerin bir deneyim yarattığı ortaya konmuştur. Turizmde deneyimler oluşurken ülkelerin kültürel unsurlarıyla güçlü bir ilişki içerisinde olduğu bir gerçektir bununla beraber turizm açısından zengin kaynaklara sahip Türkiye'de kültürel varlıkların turistler için bir deneyim unsuru olarak kullanılması hem kültürün tanıtılması hem de deneyimsel turizmin alanın genişletilmesi açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Türkiye hem somut hem de somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) unsurları açısından oldukça zengin ülkeler arasında yer almaktadır. Kültürel miras, anıtlar ve diğer nesne koleksiyonlarıyla birlikte aynı zamanda sözlü gelenekler, sahne sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller, bayram etkinlikleri, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar gibi atalarımızdan miras kalan ve torunlarımıza aktarılan gelenekleri veya canlı ifadeleri veya geleneksel üretim yapma bilgi ve becerileri ve el sanatlarını da içeren bir unsur olarak (<https://ich.unesco.org/>) tanımlanmakla birlikte, SOKÜM ise UNESCO tarafından; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar (<https://aregem.ktb.gov.tr/>) biçiminde tanımlanmaktadır. UNESCO'nun "yok olma" eşliğinde olan 'Somut Olmayan Miras' programına, kültürel programın önemli ölçüde yeniden yapılandırılması nedeniyle, 1992 yılında SOKÜM başlığı altında yeni bir ivme kazandırılmıştır (Aikawa-Faure, 2010). UNESCO'ya göre SOKÜM, büyüyen küreselleşme karşısında kültürel çeşitliliğin sürdürülmesinde önemli bir faktördür. Farklı toplulukların SÖKÜM varlıklarının anlaşılması, kültürlerarası diyaloga yardımcı olmakta ve diğer yaşam biçimlerine karşılıklı saygıyı teşvik etmektedir (<https://ich.unesco.org/>). UNESCO, SOKÜM Sözleşmesi ile kültürel mirasın korunması için taraf devletlere kendi sınırları içindeki kültürel mirasın tespiti amacıyla ve kendi durumuna uygun olacak şekilde bir veya daha fazla envanter oluşturmasını istemiştir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye hem SOKÜM Ulusal Envanteri ve hem de Yaşayan İnsan Hazinesi Türkiye Ulusal Envanteri olmak üzere iki envanter oluşturulmuştur. Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH), SOKÜM'ün belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri tanımlanmaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu). 2021 itibarıyla, Türkiye'de Yaşayan İnsan Hazinesi envanterine kayıtlı 45 kişi bulunmaktadır ve bu envanterden turizm anlamında faydalanma konusunda yapılan çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Yaşayan İnsan Hazinesinin, deneyimsel turizm bağlamında nasıl etkili rol alabilecekleri ile ilgili olarak düşünceler üretmek amaçlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Deneyimsel Turizm

Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamına gelen deneyim insanların hayatında önemi bir yer edinmektedir. Deneyimler farklı bir öneri olmakla birlikte, doğası gereği kişiseldir, belli bir süre açığa çıkarılır, akılda kalır ve müşterinin duyularına dokunurlar (Arsenault ve Gale, 2004:22). Bireyler, bir ürün veya hizmet satın aldıklarında her zaman iyi, kötü veya ilgisiz bir deneyim yaşamaktadır (Berry vd., 2002:5). Pine ve Gilmore (1998:102), deneyimin dört farklı deneyim türüyle açıklamaktadır ve bunlar, eğlence, eğitim, estetik ve kaçış deneyimleridir ve bu deneyimler bizzat deneyime katılmak biçiminde aktif ya da deneyime izleyici olarak katılmak biçiminde pasif şekilde değerlendirilmektedir. Ayrıca çevresel ilişkiler ilişkilerin bulunduğu dikey eksenle deneyimi özümseme (tüketicinin deneyimi zihninde yaşaması) ve sarmalama (tüketicinin deneyimi bizzat yaşamasını) belirtmektedir.

Şekil 1. Deneyimin Dört Alanı

Kaynak: Pine ve Gilmore, 1998:102

Taşkıran ve Kızılırmak (2019) ise, deneyimin çevresel ilişkisi bağlamında, müşterileri etkinlik veya performanslarla birleştiren çevresel ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu çevresel ilişkiye göre, müşteri ile deneyim arasında güçlü ya da zayıf bir bağlantı kurulmaktadır. Örneğin, bir filmi seyircilerle birlikte, geniş ekranda, yüksek sesle, sinema salonunda izleyen bir kişi, aynı filmi evde izleyen kişiye göre deneyimle daha güçlü bir ilişki kurmaktadır.

Tüm bu unsurlar açısından düşünüldüğünde ise deneyimin bireyler için önemli olduğunun anlaşılmasıyla birlikte 'deneyimsel pazarlama' kavramı ortaya çıkmıştır. Deneyimsel pazarlama genellikle; geniş anlamda müşterilerle bağlantı oluşturan her türlü müşteri odaklı pazarlama anlamına gelmektedir ve deneyimler; ürünler, paketleme, iletişim, mağaza içi etkileşimler, satış ilişkileri, etkinlik vb. unsurlarla yaratılabilir (Schmitt, 1999:63). Deneyimsel pazarlama müşteri deneyimine odaklanır ve deneyimler, fonksiyonel değerlerin yerini alan duygusal, duygusal,

bilişsel, davranışsal ve ilişkisel değerler sağlamaktadır (Schmitt, 1999:57). Deneyimsel pazarlama, markaların pazarlama iletişimi hedeflerine ulaşmayı ve tüketicilerin hayatlarına değer katmayı amaçlayan girişimler ve katılımlarla hedef kitleleriyle etkileşim kurmalarına olanak tanır. Bazı şirketler yıllardır deneyimsel pazarlama stratejileri uygulamakta ve kendilerini rakiplerinden emin bir şekilde farklılaştırmakta, hedef kitleleri ile uzun süreli ilişkiler kurmakta ve müşteri sadakatini sürdürmektedir. Canlı marka deneyimi etkinlikleriyle beş duyuyu kışkırttılar ve bunu diğer pazarlama iletişimi kanallarıyla güçlendirdiler. Deneyimsel pazarlama, müşteri ihtiyaçlarını ve isteklerini kârlı bir şekilde belirleme ve karşılama, marka kişiliklerini hayata geçiren ve hedef kitleye değer katan iki yönlü iletişim yoluyla etkileşim kurma sürecidir. İki yönlü iletişim ve etkileşimli etkileşim, ağızdan ağza yönlendiren ve tüketicileri marka savunucularına ve marka müjdecilerine dönüştüren unutulmaz deneyimler yaratmanın anahtarıdır (Smilansky, 2009:1). Schmitt (1999)'a göre, deneyimsel pazarlamanın çok boyutlu bir yapısı vardır ve bu sınıflandırmayı Stratejik Deneyimsel Modüller şeklinde belirtir. Stratejik deneyimsel modüller; Duyusal deneyim (5 duyuya hitap ederek deneyimler yaratma) Duygusal deneyim, (müşterilerin içsel duygularına hitap eder) Düşünsel deneyim (bilişsel unsurlara hitap eder), Davranışsal deneyim (fiziksel aktivitelere hitap eden deneyimler) ve İlişkisel deneyim (duyusal, duygusal, düşünsel, davranışsal deneyimlerin hepsini içermekle, özel duygularının ötesine hitap ederek böylece bireyi özel durumu dışındaki bir şeyle ilişkilendirir (Schmitt, 1999:61-63).

Günümüzde ziyaretçiler seyahatlerinde sadece belli yerleri ziyaret etmekle kalmayıp daha fazlasını arzulamakta, topluluklardaki insanlarla kişisel deneyimler yaşamak, kültürel alışverişi yapmayı ve daha derin unsurlarla ilgilenmeyi dolayısıyla gerçekten benzersiz bir deneyim yaşamak istemektedirler (Arsenault ve Gale, 2004:3). Turistler; her zaman tüketir ve deneyim sahibi olurlar ve turistler için deneyimler, tüm turizm süreci boyunca mağazalar, müzeler, şehirler, spor sahaları, alışveriş merkezleri, mahalle parkları ve tanınmış turistik yerler gibi sonsuz bir dizi özel yerde deneyimler meydana gelmektedir (Mossberg, 2007:62). Turistlerin sürekli bir deneyim içinde olduğunun anlaşılması ve deneyimsel pazarlamanın turizm sektöründeki öneminin anlaşılmasıyla 'deneyimsel turizm' ön plana çıkmıştır. Deneyimsel turizm, deneyimsel pazarlamanın içerdiği unsurlarla birlikte turizm olgusunun deneyimlerle daha etkili hale gelmesiyle birlikte oluşan bir turizm olarak değerlendirilebilir. Turizm, doğası gereği, deneyimsel bir iştir. Bir destinasyonu ilk kez ziyaret etmek bir deneyimdir, özel bir kültürel etkinliğe katılmak bir deneyimdir ve bir sözlükte gezinirken yabancı bir dilde yemek sipariş etmek için mücadele etmek bir deneyimdir (Gale ve Arsenault, 2004:22). Turistler deneyimlerinde, fiziksel çevre, personel, diğer turistler, ürünler ve hediyelik eşyalar, değişik temalar ve hikayelerden etkilenmektedir (Mossberg, 2007:64). Turistik deneyimler satın alınamazlar yani sadece turistin zihninde şekillenebilirler. Turist dışında hiç kimse deneyimler üzerinde herhangi bir kontrole sahip olamaz ve çoğu durumda turist bile böyle bir kontrole tam olarak sahip olamamaktadır. Diğer yandan, deneyim endüstrisi, turistin bir turist deneyimine dönüştürebileceği girdi sağlamaktan daha fazlasını yapamaz. Bunu yapmayı başarmak için, deneyim endüstrisi, belirli bir zamanda turistin ihtiyaçlarını karşılayan ve bunlara uyan deneyimler için girdi sağlamalıdır (Andersson, 2008:46). Smith'e (2006:4-5) göre, insanlar doğrudan deneyim yoluyla anlam yaratır ve deneyim; tanışılan kişileri, ziyaret edilen yerleri, katılan aktiviteleri ve yaratılan hatıraları içermektedir. Turizmde deneyim, kalkış öncesi gezi planlaması ve gezi sonrası takibi içermektedir, turizm deneyimleri yerel doğa, geleneksel yaşam biçimleri atmosferinde paylaşılan kültürel öğeler, tarih unsurları gibi etki, verim içermekte ve bu unsurlar deneyimsel etkinliğin "içeriğinin" kalbinde yer almaktadır. Diğer yandan, orijinallik, otantiklik, yerel ve özgün ürün arayışında olan ve böyle bir ürüne para ödemekten çekinmeyen kültür turistleri için kültürel unsurların bulunduğu destinasyonlar farklı bir üstünlük ve cazibe alanı konumundadır ve dolayısıyla kültür turistleri bir taraftan bu otantik ürünlerin alıcısı, bir

taraftan da sürdürülen üretimin arkasındaki dinamo konumunda olmaktadır (Loh-Lim, 2008:34). Deneyimsel turizmde ana fikir, turistlerin sadece seyahat etmekle kalmayıp diğer gerçekleri ve kültürleri gözlemleyerek deneyim kazandıkları zihniyete dayanmaktadır ve özellikle turizm deneyimlerinin doğa, tarih ve kültürle buluştuğu otantik ortamlarda macera ve keşif duygusunu turistler yaşamak istemektedirler. İyi deneyimlerin turistler üzerinde olumlu yönde etkileyici yönü vardır ve bu durum unutulmaz turizm deneyimleri olarak nitelendirilebilir ve turistlerin deneyimlerinden sonra hatırlamaya değer buldukları deneyimler olarak özetlenebilir (Akkuş ve Güllüce, 2016:66). Bireysel deneyim sağlayıcıları, gerçekten benzersiz, kişisel seyahat ve ziyaret deneyimini planlamak için artık bireysel gezginlerle kolayca etkileşim kurabilir (Smith, 2006:4).

Kültür turizmi açısından düşünüldüğünde ise deneyimler, diğer birçok rekreasyonel ve turizm uygulamaları gibi kültürel miras turizminde bir deneyimsel tüketim biçimi haline getiren, turistlerin hatırlana bilirliliğinin önemli bir unsuru olarak potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır (Rasoolimanesh vd., 2021:1). Bununla birlikte, pratikte her turist gezisi yerel kültürle bir etkileşim içerdiğinden (Jelinčić ve Senkić,2017:111) turistik deneyimlerde kültürel izlerin olması kaçınılmazdır ve bununla birlikte birçok destinasyon, giderek sertleşen turizm pazarında rekabet avantajı elde etmek için somut ve esnek olmayan kültürel varlıklarına özel ilgi göstermiştir (Rasoolimanesh vd., 2021:2). Kültür, SOKÜM'ün ve deneyimsel turizm ile ilişkisinden bahseden çalışmalarda (Türker ve Türker, 2016; Buzlukçu vd., 2017; Çevik, 2017; Rasoolimanesh vd., 2021) kültürel öğelerin iyi bir deneyim sağlayıcı unsur olarak nitelendirilebileceği, ayrıca kültürel öğelerin ağırlıklı olduğu turizm yerlerinde turist deneyimlerinin etkili ve olumlu yönde şekillendiği vurgulanmıştır. Örneğin; (Rasoolimanesh vd., 2021) çalışmalarında, bir deneyim sonrası davranışın miras turizmi zemininde davranışsal niyetler arasındaki olumlu yönde ilişki olduğunu belirtmiş, çalışmada (unutulmaz) turizm deneyimlerinin, bir miras turizmi bağlamında ziyaretçi katılımı, özgünlük ve destinasyon imajının tekrar ziyaret niyetleri üzerindeki etkileri için bir arabulucu olabileceğini yani, miras turistlerinin tekrar ziyaret niyetlerini iyileştirmek için turizm deneyimlerinin kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Diğer yandan, (Buzlukçu vd., 2017:111), çalışmalarında örneğini verdiklerini SOKÜM unsurları taşıyan müzede, ziyaretçilerin iletişim ve etkileşimin oldukça fazla yaşadığını dolayısıyla, ziyaretçilerin seyirci olmaktan çıkıp, sergilenen gösterinin bir parçası haline geldiğini belirtmiş ve bunun sonucu olarak elde edilen deneyimin etkisine vurgu yapmışlardır. Ayrıca, araştırmanın sonuçlarından biri olarak deneyimsel değer ile davranışsal niyetler arasında memnuniyet düzeyinin aracı bir etki yaptığını ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışmaların örneğinde olduğu gibi kültürel öğelerin turizmde olumlu yönde deneyim sağlayıcı unsurlar olarak önemli bir role sahip olduğu açıktır. Bu açıdan düşünüldüğünde, Yaşayan İnsan Hazinelerine kayıtlı sanatçıların bireysel deneyim sağlayıcıları olarak değerlendirilebilmesinin, deneyimsel turizm açısından bir fırsat yarattığı akla gelmektedir.

Yaşayan İnsan Hazine (YİH)

UNESCO'nun 1993 yılındaki bir toplantısında, eski Kore Cumhuriyeti Büyükelçisi Sang-Seek Park, ulusun SOKÜM için koruma sistemini kullanmaya başladığını gösteren başarılı bir anekdot sunmuş ve bu SOKÜM'ün yeniden canlandırılmasını geliştirmek için etkili bir önlem olarak bir "Yaşayan İnsan Hazine (YİH) Dünya Kaydı" oluşturulması önerisinde bulunmuştur. Bu faaliyetin etkisi beklenenden çok daha güçlü olmuş ve genel olarak Yaşayan İnsan Hazine terimi, SOKÜM konusunda farkındalığın artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Asya bölgesi dışında bilinmeyen bu terim, çeşitli üye devletlerin ilgisini çekmiş ve bir tür slogan haline gelmiştir (Aikawa-Faure, 2010). 2003 sözleşmesiyle yürürlüğe giren YİH programı, üye devletlerin yetenekli gelenek sahiplerine ve uygulayıcılarına resmi tanınma sağlamaya teşvik etmeyi ve böylece onların bilgi ve becerilerinin genç nesillere aktarılmasına katkıda bulunmayı

amaçlamıştır. Devletler, bu kişileri başarılarına ve bilgi ve becerilerini başkalarına aktarma istekliliğine göre seçmişlerdir. Seçim aynı zamanda insan yaratıcı dehasının bir kanıtı olarak söz konusu gelenek ve ifadelerin değerine, kültürel ve sosyal geleneklerdeki köklerine, belirli bir topluluk için temsil edici karakterlerine ve kaybolma risklerine dayanmaktadır (UNESCO). Türkiye’de de UNESCO SOKÜM Korunması Sözleşmesi vesilesi ile Türkiye’de de YİH envanteri oluşturulmuştur (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı). Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) olarak adlandırılan bu ulusal sistem UNESCO kapsamında YİH Ulusal Sistemlerini Kurma yönetmeliği içerisinde yer almaktadır. Bu yönetmeliğe uyan taraf devletler kendi ülkelerine uygun olan ulusal sistemini oluşturmakta ve bu doğrultuda çalışmalar yapmaktadır (Akyol, 2013:83). YİH, SOKÜM’ün belirli unsurlarının icra edilmesi ve yeniden yaratılması için gerekli olan bilgi ve becerileri yüksek derecede haiz olan kişileri ifade etmektedir (UNESCO). YİH, UNESCO Programı kapsamında, ülkemizde ilk kez 2008 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından seçilmiş ve ilan edilmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu). Bununla birlikte, YİH şu ölçütlere göre belirlenmektedir (TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı):

- 1- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- 2- Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
- 3- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- 4- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
- 5- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- 6- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- 7- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması).

Diğer yandan, Kültür ve Turizm Bakanlığına göre ‘Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanterine 45 insan hazinesi kayıtlıdır ve bu liste sürekli olarak güncellenmektedir. Bu liste 2021 itibariyle (TC. Turizm ve Kültür Bakanlığı, 2021):

Tablo 1. Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Listesi

YİH İsimleri	Uzmanlık (Sanat/zaanat)	Şehir	SOKÜM Envanter Listesi Unsur Grup Başlık Adları	Yaşıyor	Yaşamıyor
Tacettin Diker	Karagöz Sanatçısı	-	Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunlar		x
Orhan Kurt	Karagöz Sanatçısı	-	Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunlar		x
Metin Özlen	Karagöz Sanatçısı	İstanbul	Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunlar	x	
Hayri Dev	Çam Düdüğü Yapımcısı ve İcracısı	-	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı		x
Şeref Taşhova	Aşık	-	Halk Ozanlığı Geleneği		x
Sıtkı Olçar	Çini Sanatçısı	-	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları		x
Mehmet Girgiç	Keçe Ustası	Konya	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Bekir Tekeli	Bağlama Yapımcısı	-	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı		x
Uğur Derman	Klasik Kitap Sanatçısı	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Hasan Çelebi	Hüsn-ü Hat Sanatçısı	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Neşet Ertaş	Mahalli Sanatçı-Ozan	-	Halk Ozanlığı Geleneği		x
Mehmet Gürsoy	Çini Sanatçısı	Kütahya	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Fuat Başar	Ebru Sanatçısı	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Veli Aykut	Zakir	Şanlı Urfa	Halk Ozanlığı Geleneği	x	

Emine Karadayı	Dokumacı ve Doğal Boyamacı	Konya-Mersin	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri-Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Yaşar Güç	Dilli Dilsiz Kaval Yapımcısı ve İcracısı	Tokat	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	x	
Tahsin Kalender	Taş Ustası	-	Geleneksel Mimari ve Yapı Ustalığı		x
İrfan Şahin	Kispet Yapımcısı	Çanakkale	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Cemil Kızılkaya	Ahşap Baskı-Yazmacılık Yapımcısı	Kastamonu	Geleneksel Mimari Yapı ve Ustalığı/Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Mahmut Sür	Nazar Boncuğu Yapımcısı	İzmir	İnanç ve İnanışlara Bağlı Gelenek ve Uygulamalar	x	
Celal Yılmaz	Mersiyehan	İstanbul	Ağıt Yakma Gelenekleri	x	
Mehmet Acet	Zakir	Şanlı Urfa	Halk Ozanlığı Geleneği	x	
Cahide Keskiner	Minyatür Sanatçısı	-	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları		x
İslam Seçen	Klasik Kitap Sanatçısı	-	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları		x
Salih Balakbabalar	Sedefkar	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Muammer Semih İrteş	Kalemişi Sanatçısı	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Ahmet Yaşar Kocataş	Keçe Ustası	Afyon	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
İsmail Nar	Aşık	-	Halk Ozanlığı Geleneği	x	
Osman Efendioğlu	Şair (Atma Türkü)	Rize	Halk Ozanlığı Geleneği	x	
Macahel Yaşlılar Korusu	Çok Sesli Şarkı Söyleme Sanatçıları	Artvin	Halk Müziği ve Türkü Söyleme Geleneği	10 kişi	1 kişi
Ümmü Balyemez	Eğme Kilimi Dokumacısı	-	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri		x
Orhun Güven	Bitki Yetiştirme ve Ağaç Aşılama Ustası	Ordu	Tarım ve Bağ Bahçe Uygulama ve Gelenekleri	x	
Fidan Atmaca	Damal Bebek Yapımcısı	Ardahan	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Subhi Hindi Yerli	Telkari Gümüş İşlemecisi	Mardin	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	
Ahmet Hikmet Barutçuğil	Ebru Sanatçısı	İstanbul	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Ali Rıza Ezgi	Aşık	İzmir	Halk Ozanlığı Geleneği	x	
Halime Özke	Sipsi Yapımcısı ve İcracısı	Denizli	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	x	
Hasan Büyükaşık	İpek Böcekçiliği ve Dokumacılık Ustası	Hatay	Geleneksel Hayvan Yetiştiriciliği ve Toplumsal Uygulamaları	x	
Hasan Sancak	Kemençe Yapım Ustası	Trabzon	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	x	
İsmail Bütün	Çanakkale Seramik Ustası	Çanakkale	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Adem Göçer	Abdallık Geleneği-Davul Yapımcısı ve İcracısı	Kırşehir	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	x	
Hamza Üstünkaya	Çini Sanatçısı	Kütahya	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	x	
Mehmet Bedel	Sipsi Yapımcısı ve İcracısı	Burdur	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	x	
Maksut Koca	Aşık	İstanbul	Halk Ozanlığı Geleneği	x	
Mahmut Efeoğlu	Bakırcılık-Alem Ustası	Trabzon	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık)	x	

Kaynak: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>

Türkiye’de YİH programı, belirli ölçütler çerçevesinde belirlenip, envantere kaydı tamamlandıktan sonra bazı temel uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan bir tanesi, ustanın, YİH Türkiye Ulusal Envanterine kaydedilmesi nedeniyle ödül töreni düzenlenmesidir. Diğer yandan, YİH programına farklılığın artırılması, YİH’lerin tanıtımının yapılması amacıyla medya organlarında YİH Programı ve sanatçıları tanıtılmaktadır. Diğer yandan YİH, sergi, bilimsel toplantı, vb. etkinliklerde yer alması sağlanarak desteklenmekte birlikte bazı projeler de düzenlenmektedir (Özünel, 2013:80-81).

Özellikle geleneğin, özel yeteneklerin gelecek kuşaklara aktarılması konusunda bazı faaliyetler kamu ve özel kurum tarafından desteklenmektedir. Bu faaliyetlere bir örnek ise biri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nün teknik danışmanlığında yürütülen ve Anadolu Sigorta ve İş Bankası’nın desteklediği "Bir Usta Bin Usta" projesidir. Projenin amacı, kamuoyunun ilgisini kaybolmaya yüz tutan mesleklerle ve yerel değerlere çekerek, bu meslekleri yeniden canlandırmak ve meslek ustalarının deneyimlerinin geleceğe taşınmasını sağlamaktır. Projede Kültür ve Turizm Bakanlığı, illerdeki kaybolan ve kaybolma riski olan meslekleri önererek o illerde projenin başarılı bir şekilde yürütülmesine destek olacak sivil toplum kuruluşlarını belirleyip İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerini yönlendirmektedir. Belirlenen illerde 3 ila 6 ay süren mesleki kursları mesleğin gerekliliğine göre süresi farklılık göstermektedir. Bunlarla birlikte proje, UNESCO ile Kültür ve Turizm Bakanlığı’nun işbirliğindeki YİH Ödülleri organizasyonuna sponsor olmuş ve proje, UNESCO’nun SOKÜM programına uygunluğu ve başarılı uygulaması ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu, “Bir Usta Bin Usta” ile ilgili yapılacak tüm basılı ve görsel çalışmalarda UNESCO ismi ve logosu kullanma hakkı vermiştir (www.birustabinusta.com.tr/). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, bu tarz projeler başta SOKÜM unsurlarını desteklemekte ve tanıtılmasını sağlamaktadır, özellikle YİH içinde bu tarz plan ve projelerin fazlalaştırılması gerekmektedir.

YİH kültürün, geleneğin ve özel yeteneklerin, daha yaygın hale getirilmesinde gelecek kuşaklara aktarılmasında hususunda önem arz etmektedir. Ayrıca Türk turizmde, YİH’lerden turizm amaçlı yararlanmaya yönelik sürekli bir politika bulunmamakla birlikte diğer taraftan yerel yönetimler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından organize edilen çeşitli festivaller, fuarlar ve ödül törenleri ile YİH’lerden bu tür uygulamalar ile hazinelerinin tanımlarına ve turizmde yer almalarına olanak sağlanmaktadır.

Diğer Ülkelerde Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Programları

Diğer Ülkelerde ve Türkiye’de YİH programlarına bakıldığında; başta el sanatlarının ortak bir payda olduğu ve sanatlarını icra eden ustaların kültürel miras unsurunu gelecek kuşaklara aktarmalarının sağlanması için çırak yetiştirilmesine hizmet etmeyi amaçlandığı görülmektedir (Akyol, 2013:86-87). Bu programın uygulandığı tüm ülkelerde, kültürel mirasın devamlılığın sağlanması, kaybolmaya yüz tutmuş sanatların yeniden canlandırılması, mirasın gelecek kuşaklara aktarılması gibi unsurlar önem arz etmektedir ve her ülke bu doğrultuda çeşitli kurallar ve uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Kore Cumhuriyetinin fikir önderliğinde ve sonrasında UNESCO ve de diğer ülkelerden destek gören YİH programı çeşitli ülkelerde çeşitli uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Bu örnek ülkeler ise:

Fransa - Maître d’art : Fransa’da YİH programı, 1994 yılında oluşturulan Master of Art unvanı ile gerçekleştirilmektedir. Zanaat alanında nadir bir bilgi birikimine sahip ve bu bilgi ve yeteneklerini bir öğrenciye üç yıl boyunca aktarımla meşgul olan profesyonellere verilmektedir. Master Art unvanına sahip her bir ustanın sürekli öğrencileri (çoğunluğu kadınlar)

bulunmaktadır. Fransa Kültür Bakanlığı tarafından bugüne kadar 90'dan fazla farklı uzmanlık alanında çalışan 141 Sanat Ustası atanmıştır (piyano restoratörü, gümüşçü, anahtar ustası, demir işçisi, barok ok yapımcısı, oymacı-madalya, saatçi vb.) (Ministry of Culture France, 2020).

Çekya - Bearer of Popular Craft Tradition: Çekya'da uygulanan programda zanaatkarlara "Halk Sanatları Geleneğinin Taşıyıcısı" unvanı verilmektedir. Bu unvan, geleneksel halk el sanatlarından biriyle uğraşan ve bu sanat hakkındaki süreçler ve teknolojiler ile becerileri, bilgileri onurlandırmak ve bunları korumak, kamuoyuna sunmak ve geleceğe aktarmak için verilen çabalardan dolayı verilmektedir. Diğer yandan, "Halk Sanatları Geleneğinin Taşıyıcısı" unvanı her yıl, genellikle Avrupa Miras Günleri vesilesiyle ve herhangi bir takvim yılında en fazla beş "Halk Sanatları Geleneğinin Taşıyıcısı" unvanı verilebilmektedir. Bu unvan ile birlikte sanatçıya sanatçıya bir diploma 50.000 CZK tutarında para ödülü verilmektedir. 2001 ile 2018 yılları arasında, yetmiş dört kişi bu unvanı almıştır (ahşap oyuncak üreticisi, siyah çömlek üreticisi, marangozluk ve değirmen ustası, halk ayakkabısı üreticisi, erkek halk kostümleri vb.) (Ministry of Culture Czech Republic, 2020).

Japonya- Living National Treasure: Bu programa göre, bu unvan bireylerin kendileri için bir ödül sisteminin bir parçası değil, sahip oldukları becerileri korumanın ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamanın bir yolu olarak yürütülmektedir. Bu nedenle, sistem, atanmış tüm zanaatkarların tekniklerinin gelecek nesillere kaydedilmesini gerektirmektedir. 2000 yılında, Yaşayan Ulusal Hazine tarafından seçilmiş eserler Kültür Bakanlığı'ndan Tokyo Ulusal Müzesi'ne aktarılmış ve o zamandan beri her yıl sergilenmektedir. 2020 senesindeki sergide, lake eşya, metal sanatı ve seramik alanlarında Japon işçiliğinin muhteşem örneklerini sergilenmiştir (Tokyo National Museum, 2020).

Ülkede ilgili teknikte ileri düzeyde ustalık kazanmış bireyleri veya grupları, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlığın sahibi veya sahipleri olarak geleneksel kültürlerin aktarılmasını sağlamak için tanınmaktadır. Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların korunması için, ulusal hükümet "Yaşayan Ulusal Hazine" özel hibeler (yılıda 2 milyon ¥) sağlar ve programdakilerin eğitim programlarında ve kamuya açık performansın konusunda destek olmaktadır. Diğer yandan, bu sanatların aktarımının anlaşılmasını kolaylaştırmak için kültürel varlıkların desteklenmesine yönelik zanaat teknikleri ve tekniklerinin tanınmış bireysel sahiplerinin ve grup sahiplerinin "teknik sanatıyla" ilgili eserleri ve ilgili materyalleri içeren sergiler düzenlenmektedir (çömlekçilik, tekstil, vernikli eşya, metal işleme, oyuncak bebek yapımı, ağaç işleri, kağıttan yapımlar ana temalarıyla) (Policy of Culture Affairs in Japan, 2018).

Güney Kore: Kore Cumhuriyeti, SOKŪM aktarımını sürdürmek için YİH programını kullanmaktadır ve bu kişiler işlevsel ve sanatsal değeri olan bunları en iyi şekilde koruyup, performansına ve üretimine devam etmesi gereken kişi olarak tanımaktadır. Ayrıca, YİH olarak tanınanların, sanatlarının teknikleri konusunda gençleri eğitmeleri gerekmektedir. Kore Cumhuriyeti hükümeti, bu genç kişilerin bu özel eğitimi ücretsiz alabilmeleri için Yaşayan İnsan Hazinesi'ne ayda yüz bin won (yaklaşık 850 ABD doları), ücretsiz tıbbi tedavi ve diğer özel ayrıcalıklar vermektedir ve bu ayrıcalıklar YİH'lerin prestijlerinin yükselmesine yardımcı olmaktadır (Yim, 2004:10-12).

Kore'de YİH'lerin gençlere eğitim vermesi üzerinde önemle durulmaktadır. Kültürel miras öğesinin aktarımına yönelik eğitim ise; (Yim, 2004:10-12).

1. Yeni Başlayanlar: YİH uygulamaya yeni başlayanlar için başlangıç eğitimi verir. YİH veya YİH Grubunun tavsiyesi üzerine, devlet bursları için en iyi kursiyerler seçilmektedir.

2. İleri: Başlangıç düzeyini geçenler, YİH tarafından uygun bir alanda incelenir. Yüksek düzeyde işlevsel veya sanatsal beceriye sahip olduğuna karar verilen yeni başlayanlar, ileri düzey kursiyer olarak seçilmektedir.

3. Yardımcı Eğitimciler: Olağanüstü yeteneklere sahip ileri düzey öğrenciler, yeni başlayanları ve diğer ileri öğrencileri eğiterek YİH'lere yardımcı olmaktadır. Bu Yardımcı Eğitimciler ayrıca hükümetten sabit bir maaş almaktadırlar.

Filipinler - The Gawad sa Manlilikha ng Bayan (the National Living Treasures Award): Bu programda YİH; kendine özgü becerileri yüksek bir teknik ve sanatsal mükemmelliğe ulaşmış ve aynı derecede teknik ve sanatsal olarak kendi toplumunda mevcut nesle aktarılmış ve yaygın olarak uygulanmış, benzersiz bir Filipinli geleneksel sanatla uğraşan bir vatandaş anlamına gelmektedir. Burada konsey, öncelikle ülkenin en iyi geleneksel sanatçıları araştırmakta, daha sonra bu kişilerin becerilerini başkasına aktarılmasını sağlamak için bir program benimser ve de bu konuda gerçek bir teşvik için çeşitli önlemler almaktadır. Mevcutta 16 kişi Yaşayan İnsan Hazinesi olarak seçilmiştir (Republic of Philippines National Commission for Culture and the Arts, 2021).

Tayland - National Artist (Ulusal Sanatçı) : programda, ulusal sanatçılar, Ulusal Kültür Komisyonu ofisi tarafından Ulusal Sanatçılar olarak onurlandırılan ve övülen sanatçılar olarak tanınmaktadır. Devlet, bu sanatçıları halk için değerli ürünler yaratmalarını sağlamak amacıyla tanıtımlarının üzerinde durmaktadır ve sanatçılara, toplumda mutlu ve onurlu bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için devlet daireleri tarafından destek verilmesinin üzerinde durulmaktadır (Ministry of Culture Thailand, 2021).

Her ne kadar YİH gibi programlar kapsamında geleneksel meslekleri icra eden zanaatkarlara dikkat çekilerek bu mesleklerin kaybolmasının önüne geçilmeye çalışılsa da günümüzdeki sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm bazı mesleklerin kaybolmasına ya da ustaların yeni çıraklar yetiştiremeyerek hem geleneksel usta-çırak ilişkisinin kesintiye uğramasına hem de mesleklerin devamını getirecek kişilerin yetiştirilememesine sebep olmuştur (Balcı, 2020:702).

YÖNTEM

Bu çalışmada, Yaşayan İnsan Hazinesi'nin (YİH) kültürel miras turizmi kapsamında ve deneysel turizmdeki potansiyel kritik rolünü ortaya koyarak, turizmde YİH'lerinden nasıl etkili biçimde yararlanılabileceğine ilişkin öneriler getirmek amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik (olgu bilim) araştırma deseni üzerinde şekillenmektedir. Fenomenler olaylar, algılar, yönelimler, durumlar, tecrübeler veya kavramlar olabilmektedir (Groenewald, 2004; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada "YİH'lerden deneysel turizm anlamında etkin biçimde yararlanabilme" bu türden bir olguya işaret etmektedir. Olgubilim/fenomenolojik deseni, farkında olunmakla beraber derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar gibi çeşitli biçimlerde karşılaşılan olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011). Deneysel turizm için elverişli bir kaynak ve tanıtım potansiyeli sunan YİH'lerine yönelik yeterli araştırmalar bulunmamaktadır. Böylece bu konuda derinlemesine anlayış kazanabilmek için olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Çünkü olgu bilim "... farkında olunan ama derinlemesine ve detaylı bir şekilde kavranılamayan olgulara yönelik bir araştırma zemini oluşturmaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72).

Araştırmada, nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkan ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların

saptanmasında özellikle tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2011). Diğer yandan kartopu örnekleme yöntemi, evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir (Baltacı, 2018:253). Her ne kadar çalışmada evren büyüklüğü N=45 olsa da evrende bulunan kişilerin demografik özellikleri, buna bağlı olarak iletişim kurma sorunları ve araştırmaya katılımda isteksizlik dolayısıyla birtakım zorluklardan dolayı kartopu örneklem yöntemi uygulanmıştır. Türkiye taraf olduğu UNECO SOKÜM korunma sözleşmesi ile kendisinin YİH envanterini ortaya koymuştur. Halihazırda envantere kayıtlı 45 isim bulunmakta ve bu bireylerin 34 tanesi yaşamını sürdürmektedir. Araştırmanın verileri, 2021 yılı 4-21 Mayıs aralığı içinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın YİH listesinde yer alan ve araştırma süresinde yaşayan otuz dört kişi arasından yedi farklı kişi ile telefon aracılığı ile yapılan görüşmelerle (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonunun 23.04.2021 tarihli E-11054618-302.08.01-20702 dosya izniyle) elde edilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara, yarı yapılandırılmış biçimde ve kimisi pekiştirici nitelikte olan alt soruları da kapsayan toplam 20 soru sorulmuş, tüm cevaplar ses kaydına alınmıştır. Görüşme yapılan YİH'lerin, atanan kodları ve zanaatleri/sanatlarına ait kurumlarının bulunduğu alt sektörler aşağıdaki şekildedir. Buna göre araştırmaya katılan YİH'ler ebru sanatı, nazar boncuğu yapımı, sipsi yapımı ve çalma, keçecelik, çini sanatı, kalem işi sanatı ve Karagöz sanatı alanında uzmandırlar.

Tablo 2. Görüşme yapılan YİH'ler

Sayı	Katılımcı kodu	Temsil ettiği sanat/zanaatın SOKÜM Envanter Listesi Unsur Grup Başlık Adı	Temsil ettiği sanat/zanaatın SOKÜM Envanter Listesi Unsur Adı
1	YİH1	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	Ebru Sanatı
2	YİH2	İnanç ve İnanışlara Bağlı Gelenek ve Uygulamalar	Nazar Çıkarma ve Nazarlık Yapma Gelenekleri
3	YİH3	Geleneksel Çalgı Yapımcılığı ve İcracılığı	Çam Düdüğü-Sipsi Yapımcılığı ve İcracılığı
4	YİH4	Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkârlık)	Keçecilik
5	YİH5	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	Çini Sanatı
6	YİH6	Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları	Kalem İş Sanatı
7	YİH7	Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunlar	Karagöz

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sunulmaktadır. Bazı veriler ham veriler biçiminde sunulmuş, diğer bazıları ise anlamayı kolaylaştıracak şekilde semboller ve basit çözümlerle verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın Bulguları

Çocuklarınız ya da diğer aile fertleriniz içinde bu sanat/zanaatı devam ettiren kişi var mı?	Açıklama ve Yorumlar		
	Evet	Hayır	
YİH1		x	"Aile fertleri sanatsever kişilerdir ancak meslek edinen yok"
YİH2		x	"Aileden olmasa da kalfam devam ettiriyor"
YİH3	x		"Babam bu zanaatı icra eden birisiydi benim de merakım oldu ve kendimi geliştirdim, çocuklarımda meslekle ilgililer iki oğlum da mesleği devam ettiriyor"

YİH4	x		"Dokuz çocuğum ve on dört torunum var. Çocuklarımla ve torunlarımla her fırsatta bu zanaati yapmaktayız. Çocuk yaşlardan itibaren oyun oynama tarzında, sanatı sevdirmek ve geleneksel teknikleri öğretmek için uğraşıyorum "			
YİH5	x		"Büyük oğlum üniversiteden mezun olduktan sonra kısa bir dönem öğretmenlik yaptı ve sonrasında baba çırağa ihtiyacın yok mu? diyerek benim yanıma gelmek istedi ve işi öğrendi şimdi bu zanaati devam ediyor, diğer küçük oğlum ise kendi profesyonel mesleğinde bizim yaptıklarımızı projelerinde kullanıyor, ailecek biz bu sanatla iştirak ediyoruz"			
YİH6	x		"Baba mesleği, çocukluktan beri bu mesleğin içindeyim bu sanatla 50 senenin üzerindedir ilgileniyorum, kardeşlerim de çocuklarım da bu mesleği devam ettiriyorlar "			
YİH7		x	"Eşim hem bana destek oldu hem öğrendi, çocuklarıma da aşıladım ancak meslek olarak edinmediler "			
Kaç çırak yetiştirdiniz?		Kendi birikimlerinizin gelecek kuşaklara aktarımı konusundaki istekliliğiniz nasıl? Bu konuda çalışmalar yapıyor musunuz?				
YİH1	"100'ün üzerinde "	"1980'li yıllardan beri bilgi birikimimi paylaşıyorum. Bir Üniversite sanatımla ilgili görevime devam ediyorum, 1997 yılından beri de kendi sanatımla ilgili ve kurucusu olduğum atölyemde düzenli ve sürekli olarak dersler devam etmektedir "				
YİH2	"15 "	"Bakanlık tarafından düzenlenen projelerde eğitimler verdim "				
YİH3	-	"Genel de üretim değil ama icra için öğrenciler oluyor bu şekilde aktarım yapıyoruz "				
YİH4	"Bir elin parmakları kadar "	"Bulduğum şehirde sanatımı geleneksel usulle yapmaya devam ederken Almanya ve İngiltere'deki üniversitelerde de ders vermeye başladım. Dünyanın birçok ülkesine bu sanatı eğitimi için gittim, yurt dışında 1000'e yakın öğrenci yetiştirdim, ülkeme döndüğüm zaman sanatım üzerinde denemeler yaptım, böylece geleneksel ile modern arasındaki boşluğu doldurduğumu düşünüyorum "				
YİH5	-	"Üniversitede bu sanatın eğitimini verdim, birçok halk eğitim merkezinde eğitimler verdim, üniversitelerden stajyerler kabul ettim, birçok şehirde öğrencim var, dünyanın her yerinden stajyerim var "				
YİH6	"Benim çıraklarımlarım artık kendi çırakları var "	"Benim amacım en başta gelecek kuşaklara aktarmak 2000 kadar kişiye eğitim vermişimdir "				
YİH7	-	"Benim izimden gitmek isteyen gençlere tavsiyelerim oluyor, ben de çok eğitimler verdim "				
Mesleğinizi devam ettirdiğiniz bir atölye ya da dükkanınız var mı?		Bu alanlarda yerli/yabancı ziyaretçi ağırlıyor musunuz?		Bu ziyaretçiler bireysel olarak mı tur yoluyla mı geliyorlar?		
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Bireysel	Tur
YİH1	x		x		x	x
YİH2	x		x		x	
YİH3	x		x		x	x
YİH4	x		x		x	x
YİH5	x		x		x	x
YİH6	x		x		x	
YİH7		x				
Gelen ziyaretçilere sanatınızı uygulamalı olarak gösteriyor musunuz yani o sırada canlı bir performans sergiliyor musunuz?		Bu ziyaretçilerin sizden beklentileri nelerdir?				
YİH1	"Yerli ve yabancı gruplara birkaç saat süren uygulamalı seminerleri düzenliyoruz "		"Bu sanatı merak ediyorlar, biz de sanatın tanıtımı, nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiler verdikten sonra katılımcılar basit yardımlarımızla kendileri uygulama yaparak beraberlerinde götürüyorlar, hatta bir sertifika da veriyoruz"			
YİH2	"İsteyenlere gösteriyorum "		"Gelen ziyaretlerin uygulama talepleri oluyor daha çok bakıp satın almak istiyorlar "			
YİH3	"Nasıl yapıldığını gösteriyoruz şartlara göre "		"Gelen ziyaretçiler denemek ve satın almak istiyorlar. "			
YİH4	"Canlı performans yapıyoruz tabii "		"Ziyaret için gelenler arasında sadece turistik amaçlı gelenler yok ayrıca sanatı araştırmak isteyen akademisyenler de var, bu sanat hakkında daha derin bilgi almak için gelen ziyaretçilerde oluyor, çoğunlukla seyretmek ve satın almak isteniyor, denemek isteyen olursa kurslar düzenliyoruz"			
YİH5	"Çok sayıda sergi yaptım sergilerimde mutlaka gösterimi yapıyorum, atölyede de yapıyorum "		"Özellikle bu sanatın eğitimini alan ziyaretçiler uygulama yapmak istiyor bu yönde talepleri oluyor "			
YİH6	"Hayır "		"Özellikle bizim sanatımız için gelen kişilere de detaylı bilgi veriyoruz "			

YİH7	-	-
Ziyaretçilerin memnuniyet düzeyi nasıl sizce?		Ziyaretçilerin çoğalması konusunda önerileriniz var mı?
YİH1	"Her katılımcının unutulmaz bir anı ile ayrıldığını gözlemledik, yaptıkları eserleri ve sertifikalarını çerçeveleyip asanlara rastladık "	"Bu sanat hızlı geliştiği için büyüsunü hiç kaybetmeden herkesin dikkatle takip edebileceği bir aktivite, aslında kısa süreli bir terapi olarak da ziyaretçi memnuniyetini sağlamaktadır, memnuniyetin devam etmesi ziyaretçileri de çoğaltacaktır "
YİH2	"Memnun kalıyorlar bizde memnuniyetin düzeyinin yükselmesi için gerekenleri yapıyoruz "	"Önemli olan kaliteyi bozmamak ve müşterilere dürüst davranmak "
YİH3	"Ziyaretçiler çok memnun oluyorlar çok otantik buluyorlar ortamı"	"Tanıtımlar çoğaltılabilir "
YİH4	"Atölyemiz de çalışma sürekli olarak devam eder, gelen misafirler bir taraftan çalışmaları izlerken diğer taraftan bitmiş ürünleri inceler, çalışmaların başlangıç ve bitiş hallerini görür, geleneksel bir sanatın aşamalarını görmek gelen kişileri memnun etmekte"	"Yerli ve özellikle yabancı turist rehberlerinin komisyon beklentisi olmadan geleneksel sanatların icra edildiği atölyeleri ziyaret etmeleri talebi çoğaltacaktır "
YİH5	"Ziyaretçileri güzel bir hatıra ile gönderiyoruz, ziyaretçiler memnuniyet düzeyinin çok yüksek olduğunu düşünüyorum "	"Memnuniyetin devam etmesi önemli"
YİH6	"Memnuniyet yüksek "	"Ziyaretçi konusunda biraz tanıtım eksikimiz var sosyal medya da bile yokuz "
YİH7	"Atölyem olmadığı için ziyaretçilerim olmuyor ancak dışarıdan özel müşterilerim var, onlar vasıtası ile de satışların oluyor ve müşteriler çok memnunlar "	-
Yaşayan İnsan Hazinesi unvanı almak size ne kazandırdı?		Yaşayan İnsan Hazinesi olmanın avantajları var mı?
YİH1	"Henüz bariz bir yararını göremedim, unvan peşinde olan biri değilim, çalışmalarına daha yoğun ve dikkatli bir biçimde devam ederek buna layık olamaya gayret ediyorum "	"Prestij olarak bir avantaj sağlamış olabilir. Unvanı veren makam buna sahip çıkar ve desteklerse eminim bu sanatkarlar için son derece yararlı olabilir "
YİH2	"Unvan almak gurur verici ve tanınırlığımızı arttı ve bu unvan hedeflerime ulaşmamı sağladı "	" Bütün müzelere ücretsiz girebiliyoruz bazen kurumlardan özel davetler alıyoruz "
YİH3	"Unvan almak bana bir şey kazandırmadı "	" Şimdilik bir avantajını çok göremedim belki bundan sonra olur "
YİH4	"Sanatımın icrasında herhangi bir değişiklik olmadı. Sanat adına araştırma yapan kişiler ve dernekler tarafından talep arttı "	"Herhangi bir avantajını görmedim "
YİH5	"Omzumza daha fazla yük yüklendi, yoldaki yürüyüşümüz bile dikkat çekiyor herkes şehirde bizi tanıyor davranışlarımıza daha çok dikkat vermeye başladık, bir isim yapmışımız adınız yükselmiş bunun artık orda durması lazım hatta daha da yukarı çıkması lazım bunun gücünü verdi bu unvan, çünkü örnek sanatkar olarak sunulduk birde bunun altında miras taşıyıcılık rolümüz var"	"Avantaj olarak bizim yıldızımızı ekstra parlattı "
YİH6	"Güzel bir şey ancak devlet bu unvanı veriyorsa da bu unvanı verdiği kişileri takip etmesi lazım, bu kişiler ne yapıyorlar, nasıl yol açabiliriz diye düşünmesi lazım "	"Avantajı olmadı "
YİH7	"Manevi olarak anlamı oldu büyük onur oldu bizim için bu sanatın unutulmaması lazım çünkü halkın sanatı "	"Bazı avantajlar olmasını bekliyorduk ancak henüz bir avantajını göremedim "
Diğer Yaşayan İnsan Hazinesi ile sürekli bir iletişiminiz var mı?		
YİH1	"Hepsi ile özellikle İstanbul dışında yaşayanlarla fazla iletişim kuramıyoruz, yakınımızda olan ustaların büyük bir kısmını tanıyorum, sürekli olmasa da iletişim kuruyor ve görüşüyoruz "	
YİH2	"Bir kaç kişi var görüştüğüm telefonlaşıyoruz"	
YİH3	"Diğer yaşayan insan hazineleri ile çok iletişimde değiliz "	
YİH4	"Sürekli bir iletişimim yok "	
YİH5	"Bakanlık bizi bir araya getirdiği zaman görüşüyoruz zaten diğer taraftan artık iletişim kolay "	
YİH6	" İletişim halinde değiliz çok birkaç kişiyle var sadece yaşayan insan hazinesi olduğumuz için değil tabi arkadaş olduğumuz için görüşüyoruz birlikte bazen projelerde bir araya geliyoruz "	
YİH7	"Görüştüğüm bir iki kişi var ancak onlarla da sürekli görüşemiyoruz "	

Yerel yönetimler Kültür ve Turizm Bakanlığı sizi destekliyorlar mı?	Ulusal ve uluslararası alanda sizi ve sanatınızı tanıtmak için fuar/sergi/festival vb. gibi yerlere davet ediyorlar mı?	
YİH1	"Özellikle yerel yönetimlerden ve bakanlıktan destekler alıyoruz"	"Evet, özellikle çok iyi derecede İngilizce bildiğim için bu tür faaliyetlere onlarca defa katıldım"
YİH2	"Beni üzen İzmir'in simgesi olması rağmen ben ödülü alırken yerel yönetimden kimse yanımda yoktu bu konuda daha fazla destek beklerdim, benim şu an en büyük sorunlarımdan biri ham madde sorunu ancak bu anlamda bir destek göremedik başvurmamıza rağmen"	"Festivaller, diğer çağrılar oluyor, bütün fuarlara çevresi olan insanlar gidiyorlar ama biz çok destek göremiyoruz."
YİH3	"Mesleğimiz daha fazla desteklenmeli bakanlık tarafından sürdürülebilirliğin olması lazım maddi bir destek yok şimdilik, destek almak istiyorum"	"Yerel yönetimler bazen fuar ve sergilere davet ediyorlardı pandemiden önce"
YİH4	"Herhangi bir destekleme yok, yararlanma yok"	"Davet yok"
YİH5	"Örneğin, şehre gelen üst düzey konukları bizim konağımızda ağırlarlar"	"Fuar ve festivallere davet ediyorlar"
YİH6	"Destek yeterli değil"	"Zaman zaman davetler oluyor"
YİH7	"Destek az var"	"Eskiden yönetimler tarafından festivallere davet edilirdik şimdilerde o da yok"
Çevrenizdeki Üniversitelerle iş birlikleriniz oluyor mu?	Çalıştığınız alan daha önce bilimsel projelere konu oldu mu?	
YİH1	"Bir üniversite mensubu olarak muhtelif projelerde bazı destekler gördük"	"Bu sanatın fiziksel ve kimyasal analizleri ile ilgili doktora, bu sanatın çeşitleri ile ilgili lisans ve yüksek lisans tezleri yapılmıştır"
YİH2	"Üniversitelerden davetlerimiz oluyor, seminer, çalıştay gibi"	"Bilimsel projelere konu oldu tez gibi"
YİH3	"Evet oluyor"	"Bilimsel çalışmalara istek üzerine yardımcı oluyorum hem üniversiteler hem diğer kurullar"
YİH4	"Araştırma, tez ve makale olarak yapılacak çalışmalara katkıda bulunuyorum. Başka iş birliklerimiz olmuyor"	"Birçok araştırma, makale, tez, doktora tezinde geniş kapsamlı olarak bu sanata yer verildi"
YİH5	"Bir üniversitede bir amfiye adım verildi, Üniversitelerden oturumlar paneller düzenliyoruz"	"Pek çok üniversite bizi makalelerinde konu etti"
YİH6	"Üniversite de derse giriyorum, zaman zaman davetler oluyor"	"Evet, birçok bilimsel projeler oluyor"
YİH7	"Üniversitelerden davet edenler oldu"	"Evet, araştırmalara konu oldu"
Şahsi olarak gelecekte mesleğinizle ilgili beklentileriniz nelerdir?"	Alanınızdaki sanatın genel olarak ve ülke turizmde ilgi gördüğünü düşünüyor musunuz?"	
YİH1	"Kaybolmak üzere olan bu sanatının bu günlere gelebileceğini başladığım yıllarda hayal bile edemedik. Paylaşılan bilgilerle ve yeni uygulamalarla artan ilginin gelişerek devam edeceği kanaatindeyim"	"Evet, Türkiye turizm açısından Dünyanın en önemli ülkelerinden biridir. Özellikle yabancılar ziyaret ettikleri ülkelerin yerel, yöresel olanını görmek isterler. Küreselleşme insanları biraz sıkımsa başladı. Gittikleri her yerde daha önce gördüklerini görmek hiç de ilginç gelmiyor. Kültür ve turizm bakanlığı sayıları zaten çok az olan 'Yaşayan İnsan Hazine'lerin ürettikleri eserlere sahip çıkmalıdır"
YİH2	"Beklentim bakanlığın bizi desteklemesi"	"Ülke turizmde ilgi gördüğünü düşünüyorum ama projelerle desteklenmeli"
YİH3	"Mesleğimiz daha fazla desteklenmeli"	"Ülke turizmde yöresel olarak kültürel turizm açısından önemli bir yere sahip ilgi var ziyaretçilerden"
YİH4	"Geçmişte bu sanat birçok alanda kullanılıyordu. Günümüzde doğru uygulamalarla modern anlamda birçok alanda kullanılabilir bir ürün olarak görüyorum. Günümüzde sanatının farkındalığı arttı ama ilerde çok daha güzel yerlerde kullanılacağına inanıyorum"	"Evet ilgi görüyor"
YİH5	"Bu sanat tekrardan umarım tarihe gömülmez, sürdürülebilirliğin mutlaka sağlanması lazım çünkü bu sanat koskoca iki büyük imparatorluğun (Selçuklu ve Osmanlı) zevki, dolayısıyla sarayın zevki, devletin bu anlamda desteğini sürdürmesi lazım maddi olmasa da manevi"	"Ülke turizmde ilgi gördüğünü düşünüyorum hem yerel turizmde hem de uluslararası olarak"
YİH6	"Sürdürülebilirlik önemli ben elimden geleni yapıyorum benden sonra da çocuklarım devam"	"Özellikle milyonlarca insanın dolaştığı yerlerdeki yaptığımız işler olduğu için turizm açısından ilgi görüyor"

	ettirecek, birlikte çalıştığımız kişilerinde devamlılığı önemli, bu konunun öneminin anlaşılması ve bu konuda projelere ihtiyaç var, idealim aldığımız bilgi ve birikimi en iyi şekilde verebilmek ayakta kalabilme "	
YİH7	"Sağlığım yerinde oldukça birikimlerimi aktarmak isterim ancak bir korkum var gelecek kuşakların benim düşüncelerimi iyi anlaması lazım"	"Otantik olarak ilgi çekici, yurt dışında özellikle Yunanistan'da çok ilgi çekici Türkiye ilgi var ancak tam olarak sahip çıkılmıyor"
Sizce Yaşayan İnsan Hazinesi turizm alanında nasıl değerlendirilebilir?		
YİH1	"Müze mağazaları, havaalanları, döner sermaye işletmeleri gibi yerlerde özel 'Yaşayan İnsan Hazinesi' adı altında bölümler ayırarak hem ustaları hem de tamamıyla yerel olan ürettikleri sanat güzelliklerini pazarlamaları önemlidir. Böylece sanatkâra destek vererek, onların kendi ürünlerini pazarlama telaş ve endişesinden kurtarıp, sanatlarına yoğunlaşarak daha kaliteli, estetik değerleri yüksek eserler vermelerini sağlanmış olur. Medeniyetler kültür ve sanatla oluşurlar. Eski medeniyetleri bizlere bıraktıkları eserlerle tanıyor, tanımlıyor ve değerlendiriyoruz. Bizlerde sonraki nesillere bir medeniyet kurmak zorundayız. Görünen maalesef o ki, ithal bir kültür hızla etrafımızı sarıyor. Uluslararası olmak istiyorsak önce ulusal olmak zorundayız. Başkalarını kopya etmekle bir yere varamayız"	
YİH2	" Benim hayalim şöyle devlet kerpiç evlerden sanat köyü kurabilir, sanat evi gibi Anadolu izleri taşıyan bir yer kurmak hayalim var "	
YİH3	" Gelen ziyaretçilerin ilgisini geliştirmek istiyorum, El sanatları gibi gruplayarak Altıneller festivali gibi festivaller sıklıkla düzenlenebilir bu da bir avantaj olur. Yurt dışında daha açılım olursa daha iyi olur yaşayan insan hazinesi ayrı bir değer, yerel yönetimlerin turizmde desteklemesi lazım, kültürel miras yurt dışında çok önemliymiş biz az destek görüyoruz daha fazla destek görmeli ve bizi turizmde kullanmak için bölgesel ayrıma giderek tanıtımımızı yapabilirler, yaşayan insan hazinesi festivali düzenlenebilir "	
YİH4	"Bu unvana layık görülen sanatçıların buldukları şehirdeki turizm sirkülasyonunun içinde bulunmaları gerekiyor. Turizm sirkülasyonu olan bölgelerde kiralar yüksek olduğu için el emeği ile geçimini sağlayan sanatçılarımız bu bölgelerde bulunamıyor. Kültür ve Turizm Bakanlığının sanatçılarımıza destek olması gerektiğini düşünüyorum "	
YİH5	" Şehirler kendi şehirlerinde yaşayan hazinesi desteklemeli hem ulusal hem de uluslararası sergilere götürmelidir diğer yandan şehre gelen misafirleri de sanatçının tanıtımı yapılmalı, atölyesi ziyaret edilmesi teşvik edilmelidir, bunun çok büyük etkisi olacağına inanıyorum, her türlü tanıtımın yapılması lazım, hazineler şehrin gülen yüzleridir "	
YİH6	" Yaşayan insan hazinelerinin uğraştıkları sanatla ilgili yapılabilecek en önemli şey varislere, çıkarılara bu sanatları öğretebilmek, hazinelerinin eserleri alıp bir müze açılabilir, sergi açılabilir "	
YİH7	" Kendi sanatım için projelerim var bakanlık keşke projeyi yapsa, festivaller sıklıkla yapılmalı bence"	

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Yaşayan İnsan Hazinesinin (YİH) turizm için özellikle deneyimsel turizm ve kültür turizmi açısından kritik bir rolde olabilecekleri yapılan çalışmada ortaya konmuştur. YİH'lerin, kendileri ve sanat çalışmaları, yaptıkları birçok faaliyet turistik ürün olarak geliştirebileceği ve kültür turizmine ve deneyimsel turizme katkı sağlayabileceği sonuca varılmıştır. YİH'lerin, turizmde değerlendirilmesiyle ilgili çalışmada; (Lupu vd., 2016) YİH'lerin performanslarının, bazı turistik yerlerde miras turizmiyle antropojenik bir turizm potansiyeli oluşturduğunu ve YİH'lerin bir turizm cazibesi olarak özümsemesine değinilmiş ve YİH'lerin canlı müzelerden oluşan bir ağın yaratılmasına yol açmalı önerisinde bulunulmuş, diğer yandan YİH'lerin, kişilik ve performanslarıyla ait oldukları tüm toplulukta doğal bir şekilde, destinasyonu bir turistik merkeze ve gerçek bir turist destinasyonuna dönüştürebileceklerini belirtilmiştir. YİH ile ilgili diğer bir çalışmada ise (Fedekar ve Demir, 2018) YİH programının, mali sorunlarının bu sisteminin sürdürülebilirliği için önemli derecede sorun olduğu belirtilmiş, kamu ve özel sektör desteğinin gerekliliğine vurgu yapılmış diğer yandan YİH ile ilgili uygulamalarda SOKÜM unsurunun gelenekten ve bağlamından koparılmadan tanıtılması önerilerinde bulunulmuştur.

Cevaplara bakıldığında, YİH'lerin mesleklerini çok uzun yıllardan beri sürdürdükleri ve bu emeklerini gelecek kuşaklara aktarma konusunda istekleri oldukları ancak verilen bu unvan ile birlikte kendilerine yönetimler tarafından hem maddi hem manevi olarak daha çok destek verilmesi gerektiği, sanatlarının daha çok yaygınlaşması turizmde kültürel ve deneyimsel

unsurların yaratılması açısından ulusal ve uluslararası festivaller, fuarlar, sergiler, çeşitli şenlikler vb. gibi uygulamaların daha yaygınlaştırılması ve YİH'lerin mesleklerini devam ettirmeleri için program kapsamında destek unsurlarının çoğaltılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Diğer yandan, YİH unvanına sahip sanatçılar arasında bir iletişim kopukluğu olduğu sonucuna varılmış, hazinelerinin birbirleriyle sürekli iletişim halinde olmalarının yararlı olacağı ve sanatçıların birbirlerini desteklemesi hususunda önemli olabileceği düşünüldüğünden YİH Derneğinin kurulması önerilmektedir. Diğer yandan, verilen cevaplar doğrultusunda YİH'lerden atölyesi olanların gelen kişilerin sanatlarını deneyimlemek istedikleri ve nasıl yapıldıklarıyla ilgilendikleri dikkat çekicidir, bu açıdan düşünüldüğünde atölye ve dükkanlarda deneyimsel unsurların olması turistler açısından kritik bir öneme sahip olduğu sonucuna varılabilir. Kültürel unsurların turistik ürün olarak her zaman çekici ve deneyim yaratıcı unsur olduğu göz önüne alındığında da YİH'lerin turizmde daha çok yer alması gerekliliği bu konuda hem YİH'lerin üstlerine düşen görevleri yerine getirmeleri hem de turizmde yer edinmeleri için desteklenmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çalışma ilgili diğer sonuçlar ise; YİH Envanterine kayıtlı sanatçılarımızın, kültürel mirasın önemini anlaşılmasının ve kültürel öğelerin devamını sağlamalarının yanı sıra turizm sektöründe etkin bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, turistlerin her zaman deneyim ve tüketime açık olması, deneyimsel unsurların turizmde artık anahtar bir rol üstleniyor olmasıyla birlikte, yerli ve yabancı turistler için değişik deneyimler yaratmak gerekli hale geldiği açıktır ve bu açıdan düşünüldüğünde YİH'lerin icra ettikleri sanatlar ile etkileyici deneyimler sağlayabileceği ve bununla birlikte, YİH'lerin turizm içinde yer edinmesinin sağlanmasıyla; SOKÜM'ın bazı unsurlarının bilinirliğinin artırılması, gelecek kuşaklara örnek olması, kültürel değerlerin yerli ve yabancı turiste aktarılması vb. gibi yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

YİH'lerin özellikle kültür turizmi kapsamında aktif olarak rol alması için çeşitli plan ve projelere ihtiyaç vardır ve bu unvana sahip olan sanatçıların daha çok tanınırlığının artırılması gerekmektedir. Başta Turizm ve Kültür Bakanlığı olmak üzere ve yerel yönetimlerin Yaşayan İnsan Hazinesine desteğinin çok önemli olduğu açıktır. Desteklerin hem manevi hem maddi anlamda çoğaltılması gerekmektedir. Ayrıca, verilen desteklerle birlikte Yaşayan İnsan Hazinesinin özellikle turizmde daha geniş kültürel deneyimler yaratabileceği öngörülmektedir.

Diğer yandan çalışma ile ilgili öneriler ise; YİH'lerin her birinin bulunduğu şehirde atölye, sergi vb. açılabilir ve deneyimsel turizm unsuru olarak kullanılabilir. Ayrıca, sanatını icra etmesi ve insanlara daha çok ulaştırabilir olması açısından atölyesi, dükkanı vb. olmayan YİH'lere destek verilerek her birinin sanatlarını icra edecek bir yeri olması sağlanabilir. Özellikle sürdürülebilirlik açısından Fransa örneğinde olduğu gibi YİH'lerin kendi bilgi ve yeteneklerini aktarmak için sürekli öğrencileri(çırakları) olmalı ya da düzenli seminerler düzenlemelidir. Bunlarla birlikte, büyük kentlerinden birinde ya bölgesel ayrıma giderek her bölgede 'Yaşayan İnsan Hazinesi Müzesi' açılabilir ve müzede hem YİH tanıtımı hem sanatlarının tanıtımı yapılabilir. YİH'lerin Balmumu Heykelleri yapılarak bir balmumu müzesi kurulabilir.

YİH Envanterine kayıtlı kişilerin bulunduğu kentlerde, bir tanıtıcı rol üstelenerek, icra ettiği faaliyetlerinin ve bulunduğu bölgenin tanımlarına katkı sağlayabilir ve ürünlerini turistik bir ürün olarak pazarlayabilirler. YİH'lerin yerleşik olduğu yerlerde bölge ayrımları yapılarak bölgede küçük festivaller düzenlenebilir ve bu festivallerde, sanatçılar performanslarını sergileyebilir, ürünlerinin tanıtım ve satışını yapabilirler (Karadeniz Bölgesi Yaşayan İnsan Hazinesi festivali, Marmara Bölgesi Yaşayan İnsan Hazinesi festivali vb.). Öte yandan, Turizm şehirlerinden birinde Yaşayan İnsan Hazinesi sokağı kurulabilir ve hazinelerine ait görsellerle desteklenen bu sokakta, Yaşayan İnsan Hazinesinin kendilerinin ve sanatlarının tanıtımı yapılabilir. Yaşayan İnsan Hazinesi turizm tanıtım kataloglarında, reklam filmlerinde yer alabilir ve turistleri kültürel, otantik bir turizm deneyimi yaşamaya davet edebilir. Yaşayan İnsan

Hazinelerinin sanatını icra ettikleri şehirlerde konsept restoranlar oluşturabilir. Örneğin, Kırşehir, Ankara ya da İstanbul da Neşet Ertaş 'i yaşatan bir konsept kafe ya da restoran kurabilir ve görsellerle desteklenen yerde, sanatçının şarkıları çalabilir. Yaşayan İnsan Hazinesi sanatçıları, atölyelerinde bir öğretici-egitici rolü üstlenerek, turistlere aynı Kapadokya'daki çömlek yapımı atölyelerinde olduğu gibi, sanatlarını gelen turistlere de yaptırmayı öğretmekle rekreatif ve turistik bir deneyim yaratabilir.

Sonuç olarak, bu getirilen önerilerle beraber YİH'lerden turizmde yararlanılmasının kültürel turizm ve özellikle deneyimsel turizm açısından birçok yarar sağlayabileceği, bu sayede ilgili SOKÜM varlıklarının sürdürülebilirliğine de önemli katkılar sağlanabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlarla birlikte SOKÜM unsurları ve özellikle Yaşayan İnsan Hazinesi konu eden çalışmaların çoğaltılmasının bir gereklilik olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adoption of a National Living Human Treasures (LHT) System in Cambodia. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Adoption_of_a_National_Living_Human_Treasures_LHT_System_in_Cambodia_Cambodia_.pdf [Erişim Tarihi: 12.11.2020].

Aikawa-Faure, N. (2010). The Birth of Unesco's Living Human Treasures Program. *Intangible Cultural Heritage Courier of Asia and Pacific*. <https://ichcourier.unesco-ichcap.org/article/the-birth-of-unescos-living-human-treasures-program/> [Erişim Tarihi: 12.11.2020].

Akkuş, G. ve Güllüce, A. C. (2016). Effect of memorable tourism experiences to destination competitiveness: Winter tourist-oriented research. *American International Journal of Social Science*, 5(4), 65-84.

Akyol, P., K. (2013) Türkiye'nin Yaşayan İnsan Hazinesi Programı. (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi) https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Yayinlar/sokum_deneyimioptimize.pdf [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

Andersson, T. D. (2007). The tourist in the experience economy. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7(1), 46-58.

Arsenault, N. L., and Gale, T. (2004). Learning Thru Leisure Consulting, *Defining tomorrow's tourism product: Packaging experiences*. Canadian Tourism Commissio.

Balçı, F. (2020). Unutulmaya Yüz Tutmuş Meslekler, Ustalar, Teknikler ve Mesleki Anlatılar: Kayseri-Develi Örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(30), 701-71.

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.

Berry, L. L., Carbone, L. P. and Haeckel, S. H. (2002). Managing the total customer experience. *MIT Sloan management review*, 43(3), 85-89.

Bir Usta Bin Usta Projesi. <https://www.birustabinusta.com.tr/tr/proje-bilgileri/bir-usta-bin-usta-hakkinda> [Erişim Tarihi: 06.01.2020].

Buzlukçu, C., Oflaz, M., Köroğlu, A., and Avcıkurt, C. (2017). Yaşayan Müze Ziyaretçilerinin Algıladıkları Deneyimsel Değer, Memnuniyet Düzeyleri ve Davranışsal Niyetleri İlişkinin İncelenmesi. *Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal (Internatiol Refereed & Indexed) Special Issue*, Aralık, 109-125.

- Çevik, S. (2017). Kültürel Miras Kapsamında Edebiyat Turizmi Deneyimi: Sait Faik Abasıyanık'ın İzinde Otoetnografik Bir Çalışma. *Electronic Turkish Studies*, 12(29), 151-168.
- Fedekar, P., ve Demir, G. K. (2018). Yaşayan İnsan Hazineleri Programının Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 30(120).
- Groenewald, T. (2004). A phenomenological research design illustrated. *International Journal of Qualitative Methods*, 3(1), 42-55.
- Jelinčić, D. A., and Senkić, M. (2017). Creating a heritage tourism experience. The power of the senses. *Etnološka tribina*, 40(47), 109-126.
- Loh-Lim, L. L. (2008). Introduction to Handicrafts in the Context of Sustainable Cultural Tourism. C. Caroline Haddad. In *Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges, UNESCO-EIHCAP Regional Meeting, Vietnam*. (pp. 32-34).
- Lupu, N., Tănase, M. O. and Tudorache, P. (2016). Quo Vadis Living Human Treasures"? *Amfiteatru Economic Journal*, 18(Special Issue No. 10), 757-766.
- Ministry of Culture Czech Republic. <https://www.mkcr.cz/the-title-bearer-of-the-tradition-of-folk-crafts-1766.html?lang=en> [Erişim Tarihi: 12.11.2020].
- Ministry of Culture France. <https://www.culture.gouv.fr/Sites-thematiques/Metiers-d-art/Actualites/Nomination-de-neuf-nouveaux-Maitres-d-art> [Erişim Tarihi:11.11.2020].
- Ministry of Culture Thailand https://www.m-culture.go.th/en/article_view.php?nid=43 [Erişim Tarihi: 05.01.2021].
- Mossberg, L. (2007). A marketing approach to the tourist experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7(1), 59-74.
- ICH UNESCO, Living Human Treasures. <https://ich.unesco.org/en/living-human-treasures>. [Erişim Tarihi:11.11.2020].
- Özünel, Ö., E. (2013). An Innovative Context for Intangible Cultural Heritage: Sustainable Development. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi (Ed. M. Öcal Oğuz, Ölçer Özünel E., Gürçayır Teke, S). https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Yayinlar/sokum_deneyimioptimize.pdf [Erişim Tarihi: 20.11.2020].
- Pine, B. J., and Gilmore, J. H. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard Business Review*, 76(4), 97-106.
- Policy of Cultural Affairs in Japan Fiscal (2018). https://www.bunka.go.jp/english/report/annual/pdf/r1394357_01.pdf [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Republic of Philippines National Commission for Culture and the Arts. <https://ncca.gov.ph/> [Erişim Tarihi:10.01.2021].
- Rasoolimanesh, S. M., Seyfi, S., Hall, C. M., and Hatamifar, P. (2021). Understanding memorable tourism experiences and behavioural intentions of heritage tourists. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100621.
- Smith, W. L. (2006). Experiential tourism standards: the perceptions of rural tourism providers. *International Journal of Services and Standards*, 2(3), 273-285.
- Schmitt, B. (1999). Experiential marketing. *Journal of Marketing Management*, 15(1-3), 53-67.

Smilansky, S. (2009). *Experiential marketing: A practical guide to interactive brand experiences*. London: Kogan Page Publishers.

Taşkıran, Ö., ve Kızıllırmak, İ. (2019). Deneyimsel Pazarlama Kapsamında Sanal Turların Müze Ziyaretlerine Etkisi: Panorama 1453 Örneği. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-19.

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Müdürlüğü. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html> [Erişim Tarihi: 14.11.2020].

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Müdürlüğü. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> [Erişim Tarihi: 15.11.2020].

Tokyo National Museum. https://www.tnm.jp/modules/r_free_page/index.php?id=640&lang=en [Erişim Tarihi: 15.11.2020].

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://www.tdk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 01.11.2020]

Türker, A., and Türker, G. Ö. (2016). Deneyimsel Pazarlamanın Halk Bilimi Ürünlerinde Kullanımı: Yaşayan Müze Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 702-716.

UNESCO, Intangible Culture Heritage. <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> [Erişim Tarihi: 12.11.2020].

UNESCO, Living Human Treasures. <https://ich.unesco.org/en/living-human-treasures>. [Erişim Tarihi:11.11.2020].

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2020). <https://www.unesco.org.tr/pages/184/19> [Erişim Tarihi: 11.11.2020].

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Yim, D. (2004). Living human treasures and the protection of intangible culture heritage: experiences and challenges. *ICOM News*, 57(4),10-12.